

Scrisori către fiul meu

DE ACELAȘI AUTOR

- Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, Univers, București, 1975
- Încercare în politropia omului și a culturii*, Cartea Românească, București, 1981
- Jurnalul de la Păltiniș*, Cartea Românească, București, 1983
- Epistolar* (editor), Cartea Românească, București, 1988
- Cearta cu filozofia*, Humanitas, București, 1992
- Apel către lichele*, Humanitas, București, 1992
- Despre limită*, Humanitas, București, 1994
- Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran*, Humanitas, București, 1995
- Declarație de iubire*, Humanitas, București, 2001
- Ușa interzisă*, Humanitas, București, 2002
- Chipuri ale răului în lumea de astăzi* (dialog cu Mario Vargas Llosa), Humanitas, București, 2006
- Despre minciună*, Humanitas, București, 2006
- Despre ură*, Humanitas, București, 2007
- Despre seducție*, Humanitas, București, 2007
- Scrisori către fiul meu*, Humanitas, București, 2008
- Întâlnire cu un necunoscut*, Humanitas, București, 2010
- Întâlnire în jurul unei palme Zen* (coautor Gabriel Cercel), Humanitas, București, 2011
- Estul naivităților noastre. 27 de interviuri (1990–2011)*, Humanitas, București, 2012
- Măștile lui M. I.* (dialog cu Mircea Ivănescu), Humanitas, București, 2012
- 18 cuvinte-cheie ale lui Martin Heidegger*, Humanitas, București, 2012
- Dragul meu turnător*, Humanitas, București, 2013
- Fie-vă milă de noi! și alte texte civile*, Humanitas, București, 2014
- O idee care ne sucește mințile* (coautori Andrei Pleșu, Horia-Roman Patapievici), Humanitas, București, 2014
- Dialoguri de duminică. O introducere în categoriile vieții* (dialoguri cu Andrei Pleșu), Humanitas, București, 2015
- Nebunia de a gândi cu mintea ta*, Humanitas, București, 2016

Gabriel Liiceanu

Scrisori către fiul meu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Nu știu, dragul meu, cât o să se întindă această scrisoare și nici câte scrisori am să ajung să-ți scriu din sejurul meu american. S-ar putea ca, puse laolaltă, ele să devină ultima carte a vieții mele, de vreme ce, de atâtea ani de când ești departe, timpul meu nu-i altceva decât un lung dialog cu tine. Iar dacă, așa cum s-a spus într-o epocă în care se scriau și cărți, și scrisori adevărate, cărțile nu sunt altceva decât epistole groase adresate prietenilor de departe, tu, prin nu știu ce întorsătură a soartei, ai devenit prietenul meu cel mai de departe. Nu se cuvine atunci să primești și cele mai groase scrisori?

Îmi place acest lucru? La început mi-a fost greu. Absențele nu se pot umple doar prin cuvinte. Dar n-am avut încotro. Ca să ajung la tine, a trebuit să-ți scriu. Am terminat prin a mă îndrăgosti de însăși ființa depărtării? Sigur e că amândoi ne-am fost la îndemână în primul rând prin amprenta pe care fiecare a lăsat-o în celălalt. Sunt momente în care mă întreb în ce timp imemorial ne-am cunoscut. Ne-am așteptat, cred, foarte tare unul pe altul, dacă ne-am putut despărți așa de repede, ducând totuși cu noi atâtea certitudini de nezdruccinat. Pentru că altminteri cum s-ar fi putut naște atâta complicitate dintr-o absență atât de mare?

Sunt de cinci zile în statul Tennessee, în orașelul Soddy Daisy, de lângă Chattanooga. Încep să-ți scriu nu numai pentru că, mânat de fascinația noului, aș vrea cu orice preț să te țin la curent cu tot ce-am văzut. Și chiar dacă o voi face, chiar dacă exotismul lumii în care am intrat mă va transforma din când în când într-un limbut, simt mai degrabă nevoia ca, înainte de a intra în sala de operație, să rămân o vreme în preajma lucrurilor pe care nu am apucat până acum să ți le spun. Voi proceda ca iedera. Pentru a lua în stăpânire totul, mă voi agăța de orice îmi iese în cale.

PARTEA ÎNTÂI
American Story

I. Dar mai întâi o poveste suedeză

Am să încep de la o întrebare pe care mi-ai pus-o la un moment dat: cum se face că n-am călcat niciodată până acum în America? De ce a fost nevoie de perspectiva unei intervenții chirurgicale ca să mă hotărâsc să fac acest zbor mitic, când, în ultimii 15 ani, or fi existat, neîndoielnic, și ocazii mai pașnice pentru o călătorie atât de sofisticată?

Luat repede, aş invoca trei motive. Primul: sunt comod și nu am, cum spuneam, curiozități turistice. Nu mă duc niciodată într-un loc *ca să-l văd*, ci un lucru anume trebuie să mă mâne într-acolo. Cel mai mult îmi place să călătoresc mergând, afectiv, pe urmele cuiva: ale unei ființe iubite, ale unui autor care m-a marcat și care dă, cu viața lui, un sens călătoriei mele. Urâsc curiozitatea egal distribuită a turiștilor de pretutindeni, neutralitatea lor, căscatul uniform al gurii, pe scurt, îndobitocirea privirii. Al doilea: filmele americane sunt atât de multe și au spus atâtea despre realitatea americană, încât se pare că la fața locului nu mai e nimic de văzut. America mea privită din fotoliu și înțeleasă din cărți este pesemne mult mai bogată decât modelul ei real. Al treilea motiv (și poate cel mai solid) este unul intim și nici măcar nu știu dacă orgoliul

meu masculin, rănit cândva în tinerețe, îmi permite să ți-l dezvălui. Totuși încerc s-o fac.

Aveam 29 de ani și, după tribulații de tot soiul, reușisem să ies pentru prima oară din țară cu o bursă de trei luni oferită de nemți. Ne aflăm în 1971. Mai aveai trei ani până să te naști.

Proiectul meu în acea perioadă era legat de învățarea limbilor care-mi erau necesare pentru un studiu mai acătării al filozofiei. Făceam greaca veche și latina și acum venise rândul germanei. Șansa îmi scosese în cale un curs intensiv de trei luni. Limbile în care mă descurcam până atunci, mai ales pentru citit și vorbit, erau franceza și engleza. Prilejurile de vorbit erau rare pe vremea aceea, pentru că nu mulți străini ne călcau țara, iar să putem ieși noi, cu atât mai puțin. Pentru engleză, când mai sosea câte un sârb sau un polonez în vizită la Institutul de Filozofie la care lucram, se întâmpla să fac și pe translatorul.

Am ajuns așadar la Universitatea din Aachen pus pe fapte mari. Grupa din care făceam parte era compusă din treizeci de studenți încadrați la *Mittelstufe*, la „treapta medie“ de studiu al germanei, iar la sfârșitul cursului se presupunea că trecuseși pragul către cei „avansați“. Ros de complexele românității mele și ale izolării comuniste de-o viață – despre primele ai aflat și tu câte ceva în cei doisprezece ani de când ești în Japonia –, eram cât se poate de apt pentru isprăvi ieșite din comun. Aveam ceva de demonstrat întregii lumi: profesorilor, colegilor veniți din paisprezece țări (libere), secretarelor de la facultate, portarului de la cămin. Mi

se părea că toată lumea e cu ochii pe mine să vadă cum vorbește un român germana.

Zilnic aveam șase ore de curs, seminar și laborator, dar tot zilnic – și la începutul fiecărei ore – câte un test, „un extemporal“, cum se spunea în școlile românești. Timpul rămas de-abia îmi ajungea pentru pregătirea orelor de a doua zi. Era dur, era foarte dur. Cea mai mică scăpare, de pildă absența virgulei între principală și subordonată sau omiterea regimului tranzitiv al verbului *fahren*, era penalizată cu strășnicie. Trebuia, dacă aveai vise de mărire, să fii pur și simplu perfect. Inutil să-ți mai spun că, bântuit cum eram de complexe amintite și ros de ambiții apocaliptice, am terminat primul, talonat până în ultima clipă de o egipteană (tare frumoasă – aducea cu Sophia Loren, bronzată, în rolul Aidei) și de o americană despre care tot ce-mi mai aduc aminte e că era înaltă, că semăna cu iubita lui Popeye și că era deșteaptă.

Fapt e că, la sfârșitul acestui curs intensiv, nu mai aveam în minte altă limbă decât germana și, pentru că o obținusem cu atâtea chinuri și în condiții de competiție atât de dure, eram foarte mândru de ea. După terminarea cursului, am fost oprit la facultate peste vară ca să fac meditații cu studenții care nu luaseră examenul – erau patru iranieni – și țin minte stupefacția pe care am avut-o când unul dintre ei, gras, peltic și transpirat de efort, m-a întrebat: „Aber was heißt abstrakt?“ – pronunța transformând toate s-urile în ș-uri („was haișt abștract“) –, „ce înseamnă *abstrakt*?“. De data asta am început eu să transpir. Cum puteam să ajung la un înțeles plecând de la ceea ce, pentru orice european, reprezenta un subînțeles? Am încercat

totul. Am recurs la etimologia latină, am dat apoi exemple: cum apare cuvântul „animal“ pornind de la tot felul de animale concrete sau: ce înseamnă abstracția „mâncare“ în raport cu diferite feluri de mâncăruri. — Ai înțeles? l-am întrebat. — Da, mi-a răspuns, știu mâncărurile de care mi-ai vorbit (mâncase chiar cu o zi înainte una dintre ele și mi-a spus că fusese foarte picantă), știu și animalele, dar nu știu ce înseamnă *abstrakt*.

La un moment dat, mi-am rupt două săptămâni din lecțiile mele fără speranță cu studenții persani pentru a face un salt în Suedia. Fusesem invitat acolo de o prietenă de care mă legau anii de la liceul Gheorghe Lazăr. După cereri peste cereri, examinări de dosare, disperări și așteptări chinuitoare, reușise într-un târziu să devină „doamna Liliana Samuelsson“. Prin forța împrejurărilor, fusese cea mai îndelung pețită fată din anturajul meu. Cu bărbatul ei, Hans, mă împrietenisem cu ocazia repetatelor lui venituri în România și-mi amintesc că, de câte ori mă duceam să-l iau de acasă pentru a-l însoți la Consiliul de Stat unde avea audiență, îl găseam îmbrăcat impecabil, mort de spaimă și gata să verse. Cum mă vedea, știa că a venit momentul. Dispărea în baie, vărsa și apoi plecam cu el. De doi-trei ani de când tot venea în România nu reușea să înțeleagă de ce trebuia să-și ceară nevasta de la Consiliul de Stat.

Acum erau căsătoriți de patru ani și trăiau fericiți la Stockholm. Vacanța suedeză – cu evocarea, de la adăpostul fericirii prezente, a peripețiilor trecute, apoi cu intrarea, pentru mine, într-o lume care, tot din anii liceului, era însoțită de prestigiul tuturor fantasmelor

erotice legate de conceptul de „suedează blondă“ – promitea să fie o reușită absolută.

Am ajuns într-o seară de iulie. În România, Ceaușescu tocmai făcuse publice faimoasele „teze“ ce-i fuseseră inspirate de o vizită în Coreea de Nord. Însă eu habar nu aveam de toate astea, de vreme ce ajunsesem pe tărâmul tuturor făgăduințelor, consacrat ca atare de câteva promoții de băieți din primele clase mixte ale României postbelice, îndrăgostiți cu toții în mod anticipativ de colege blonde, cu ochi albaștri și, dacă se putea, și cu câțiva pistruți. Porecla „suedează“ era supremul titlu de glorie la care putea aspira o fată și cota preafericitelor care o primeau creștea apoi vertiginos în liceul de lângă Cișmigiu.

Am ajuns așadar într-o seară de iulie și tot atunci am mâncat, pe o masă aranjată după tradiția suedează, prima fleică de porc din viața mea peste care fusese pusă o lingură zdravănă de dulceață de coacăze, cu un gust dulce-acrișor. Apoi lucrurile au decurs normal. Locuiam într-un cartier din sudul Stockholmului, numit Farsta, și cu metroul ajungeam în 20 de minute la stația T-Centralen. Descoperisem magazinul Åhléns, un supermarket cu o tușă aparte față de cele germane, și țin minte că am fost fascinat de etajul dedicat domnilor, mai cu seamă de designul fantezist al cămășilor masculine, din care am făcut greșeala să-mi cumpăr câteva și să le port apoi la București. Făceam notă discordantă cu anturajul de la Institutul de Filozofie și, pesemne că alături de traduceri din greaca veche (taxate drept „evazioniste“) și de impurele preocupări legate de Nietzsche, cămășile mele fistichii (evident că „burgheze“ și „decadente“) au încărcat și ele negativ

psihologia turnătorilor care m-au luat în primire când m-am întors în țară. Dar asta e altă poveste.

Totul, ziceam, părea să decurgă normal. Asta până în penultima seară de dinaintea plecării mele, când prietenii mei, și eu odată cu ei, au fost invitați la un party în vecini, la un cuplu de tineri de vârsta noastră, proaspăt căsătoriți. Ea era suedeză, o chema Astrid, iar el italian, Mario. Acolo a avut loc ceea ce aș putea numi încă de pe acum „castrarea mea lingvistico-engleză“.

Când am sosit noi, invitații se aflau deja acolo. Era un apartament de „bloc suedez“, spațios, nu cu mult diferit de cel în care locuiau prietenii mei. Covorul din living fusese rulat și tras lângă un perete. Câteva perechi dansau, cei mai mulți stăteau de vorbă. Mâncarea și băutura erau aduse din bucătărie de Astrid și de Mario, dar cu vremea musafirii au început să se miște liber dintr-o parte în alta.

M-am așezat pe un scaun lângă Liliana și am început s-o descos în privința musafirilor. Toate fetele erau blonde, cu excepția uneia singure, asupra căreia mi s-a oprit de la început privirea. — E suedeză? am întrebat. — Nu, mi-a răspuns prietena mea, e tot italiancă. E sora lui Mario și e logodită cu fratele lui Astrid. Dar el nu este astă-seară aici. Fă bine și las-o în pace. O cheamă Immaculata, dar i se spune Imma. E îngrozitor de frumoasă.

Era îngrozitor de frumoasă. Mi-aduc aminte că atunci când s-a ridicat de pe fotoliul ei și a traversat camera, privind-o, am ridicat paharul de whisky și l-am dus alături de gură. Se mișca provocator și pudic în același timp, vrând parcă să șteargă de pe ea privirile pe care știa că le atrage. Era tunsă scurt, cu părul des

și extrem de negru. Avea ochi mari și acea urmă vagă de strabism care, atunci când apare în privirea unei femei, îi învăluie chipul într-un amestec de senzualitate, mister și neliniște.

Dar să nu mai lungim vorba. M-am scuturat din visarea mea și mi-am propus să stau cuminte pe scaun, așteptând ca seara să treacă într-un fel sau altul. Oricum, fundalul tuturor îndrăzelilor mele rămâne timiditatea. Nu am greșit niciodată refugiindu-mă în ea. Este o simplă aparență că timidul se închide în singurătate. Timiditatea este de fapt un fel de a invita trăgându-l pe celălalt către propria ta reticență și, astfel, un fel de a-i oferi însăși intimitatea ta.

Între timp, se pusese muzică și lumina din cameră scăzuse simțitor. Am invitat-o la dans pe Liliana. Când dansul s-a terminat și Liliana s-a desprins de mine ducându-se să-și ia ceva de băut, am rămas o clipă în mijlocul camerei. Și atunci, din spatele meu, am auzit un glas care mă întreba, în engleză, dacă vreau să dansez. Vocea era puțin aspră. M-am întors și am văzut-o pe Immaculata cu brațele întinse către mine. I-am luat mâinile, am apropiat-o de mine și i-am trecut brațul drept în jurul taliei. Am început să dansăm. — *What is your name?* m-a întrebat. I-am spus și, vrând să adaug ceva, mi-am dat seama că nu îmi veneau în minte decât cuvinte germane. — *There are so many things...*, a spus ea. S-a oprit, ca și cum n-ar fi știut dacă trebuie să continue. Apoi a reluat. — *There are so many things I'd like to talk to you about...* — *Für mich wäre auch... entschuldigung... das heißt... nicht entschuldigung... Sorry... For me too it would be wesentlich... nicht wesentlich... Sorry... very important...*

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI *American Story*

I. Dar mai întâi o poveste suedeză	9
II. Intră în scenă Martin – Și deopotrivă inima mea	18
III. O întâlnire cu totul neașteptată	35
IV. „Electricianul“ Tim Talbert – Călătorie în inima inimii – Ce înseamnă să fii celebru	42
V. De ce nu e bine ca fiul tău să te însoțească în sala de operație – <i>Do you hear me?</i>	60
VI. O excursie la Nashville	68
VII. Biserica baptistă de pe strada 8	76
VIII. <i>Jambalaya</i> – Un șlagăr al anilor '50 – O rețetă din Delta Mississippiului	87
IX. Despre două spaime fără chip – Mă înspăimânt, deci găsesc	94

PARTEA A DOUA

Cearța ta cu viața

X. De ce e bine să faci ordine în casă – Elogiul afectivității la 20 de ani	103
XI. Treptele de marmură neagră din Dr. Lister – Pe urmele lui Ulise	126
XII. Cele trei norme ale mamei – Prăjitura interzisă	149
XIII. Cearța ta cu viața	175
XIV. Marile plăceri mici – Un strop de hedonism	185
XV. Intră în scenă „celălalt“. Contratimpul – Ce ne facem cu calul negru?	197
XVI. Doar o adiere	221